

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.57>

Згода Ю.А.

*аспірантка кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0001-3810-170X*

СИСТЕМА КОРИСЛИВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ: КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД

Вступ. У межах розробки методики розслідування корисливих кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану звернення саме до багаторівневої системи злочинних діянь є не лише доцільним, а й методологічно необхідним. Це зумовлено, зокрема, тим, що корисливі кримінальні правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану рідко існують ізольовано. На відміну від мирного часу, злочинна діяльність набуває системного характеру, де окремі діяння виконують різні функції в межах єдиного кримінального процесу незаконного збагачення. Наприклад, базове заволодіння майном (крадіжка, шахрайство, розтрата гуманітарної допомоги) часто супроводжується вчиненням службових кримінальних правопорушень (зловживання владою, службове підроблення) та кримінальних правопорушень, спрямованих на функціональне забезпечення корисливої злочинної діяльності (легалізація доходів, зловживання владою або службовим становищем), а також учиненням кримінальних правопорушень, які спрямовані на забезпечення злочинних схем збагачення в рамках окремих видів злочинного бізнесу (контрабанда, незаконне переправлення осіб через державний кордон України, фальсифікація документів). За таких умов аналіз окремого складу злочину не дає цілісного уявлення про механізм корисливої злочинної діяльності, що істотно знижує ефективність слідства.

Слід наголосити, що на відміну від кримінально-правового підходу, який досліджує прояви злочинної діяльності з позиції пося-

гання на певні види охоронюваних законом суспільних відносин, криміналістична наука спрямована на вивчення злочинної діяльності як прояву «способу існування певної частини суспільства, процедури її життєзабезпечення, а не тільки конкретного акту з досягнення конкретних (окремих) злочинних цілей» [1, с.139]. І умови воєнного та надзвичайного стану накладають значний відбиток на особливості її механізму, спрямованість та тенденції. Одним із визначальних факторів, що впливають на злочинність та її об'єктивне втілення у вигляді конкретних кримінальних правопорушень, виступає саме корисливий мотив, який необхідно враховувати при розробці криміналістичних положень методики і тактики розслідування не лише традиційних корисливих кримінальних правопорушень, до яких, зазвичай, відносять такі, що посягають на власність, але й інших, у вчиненні яких корисливий мотив виступає домінуючим або лежить в основі злочинної мотивації протиправної діяльності особи під час посягання на різні види суспільних відносин.

Тому **метою даної статті** є побудова багаторівневої системи корисливих кримінальних правопорушень, яка б відповідала сучасним тенденціям злочинної діяльності в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи аналіз наукових підходів вчених у галузях кримінального права, кримінології та криміналістики, а також специфіку обстановки та тенденцій злочинної діяльності, обумовлених введенням воєнного або надзвичайного стану,

вважаємо за необхідне подати сукупність кримінальних правопорушень корисливої спрямованості у вигляді наступної системи:

I. БАЗОВІ КОРИСЛИВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, які, у тому числі, можуть бути й пов'язані із застосуванням насильства. Вони безпосередньо спрямовані або на незаконне збагачення – отримання грошових коштів або майна та включають наступні статті КК України [2]: ст. 185 «Крадіжка»; ст. 186 «Грабіж»; ст. 187 «Розбій»; ст. 189 «Вимагання»; ст. 190 «Шахрайство»; ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»; ст. 193 «Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї»; ст. 198 «Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом»; ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги»; ст. 289 «Незаконне заволодіння транспортним засобом»; ст. 432 «Мародерство».

II. ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ КОРИСЛИВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, які у механізмі злочинної діяльності виконують функцію засобу підготовки, забезпечення, вчинення або приховування іншого злочину або злочинного результату та не є самостійною кінцевою метою злочинної поведінки у зв'язку із тим, що їх домінуючою мотиваційною основою виступає корисливий мотив незаконного збагачення або збереження власних фінансових ресурсів:

1) що потребують вчинення насильницьких злочинних дій: ч.6 ст.115 «Умисне вбивство з корисливих мотивів»; ч.11 ст.115 «Умисне вбивство вчинене на замовлення (для посередників та виконавців)»; ст. 126 «Побої і мордування»; ст. 127 «Катування»; ст. 129 «Погроза вбивством»; ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини»; ст. 147 «Захоплення заручників»; ст. 355 «Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань»;

2) що не потребують вчинення насильницьких злочинних дій: ст. 164 «Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей»; ст. 165 «Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків»; ст. 175 «Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат»; ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав»; ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію»; ст. 183 «Порушення права на отримання освіти»; ст. 184 «Порушення права на безоплатну медичну допомогу»; ст. 188-1 «Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання»; ст. 192 «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою»; ст. 197-1 «Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво»; ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням»; ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»; ст. 212-1 «Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; ст. 222 «Шахрайство з фінансовими ресурсами»; ст. 222-1 «Маніпулювання на організованих ринках»; ст. 222-2 «Маніпулювання на енергетичному ринку»; ст. 233 «Незаконна приватизація державного, комунального майна»; ст. 368-5 «Незаконне збагачення».

III. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, СПРЯМОВАНІ НА СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОГО БІЗНЕСУ, що забезпечує налагодження системи стабільного незаконного прибутку:

1) господарсько-фінансовий злочинний бізнес: ст. 199 «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу

товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів»; ст. 201 «Контрабанда культурних цінностей та зброї»; ст. 201-1 «Контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев»; ст. 201-3 «Контрабанда товарів»; ст. 201-4 «Контрабанда підакцизних товарів»; ст. 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва»; ст. 203-2 «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей»; ст. 204 «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів»; ст. 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації»; ст. 298 «Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини»;

2) *злочинний бізнес, пов'язаний із експлуатацією людей*: ст. 144 «Насильницьке донорство»; ст. 148 «Підміна дитини»; ст. 169 «Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння)»; ст. 149 «Торгівля людьми»; ст. 150 «Експлуатація дітей»; ст. 150-1 «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом»; ст. 301 «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів»; ст. 301-1 «Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження»; ст. 301-2 «Проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи»; ст. 302 «Створення або утримання місць розпусти і звідництво»; ст. 303 «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією»; ст. 304 «Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність»; ст. 332 «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України»;

3) *злочинний бізнес, пов'язаний із «чорним ринком» наркотичних засобів та психотропних речовин*: ст. 305 «Контрабанда наркотич-

них засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів»; ст. 306 «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів»; ст. 307 «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів»; ст. 308 «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»; ст. 309 «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту»; ст. 310 «Посів або вирощування снотворного маку чи конопель»; ст. 311 «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів»; ст. 312 «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»; ст. 313 «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням»; ст. 317 «Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів»; ст. 318 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів»; ст. 319 «Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин»; ст. 320 «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних

речовин, їх аналогів або прекурсорів»; ст. 321 «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів»; ст. 321-1 «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів»; ст. 322 «Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів»;

4) *злочинний бізнес, пов'язаний із «чорним ринком» зброї*: ст. 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем»; ст. 263-1 «Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв»; ст. 265-1 «Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію»; ст. 268 «Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини»; ст. 269 «Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин»; ст. 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

5) *злочинний бізнес, пов'язаний із незаконним використанням природних ресурсів*: ст. 239-1 «Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель»; ст. 239-2 «Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах»; ст. 240 «Порушення правил охорони або використання надр, незаконне видобування корисних копалин»; ст. 240-1 «Незаконне видобування,

збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину»; ст. 246 «Незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу»; ст. 249 «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом»; ст. 252 «Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду»;

б) *злочинний бізнес, пов'язаний із наданням незаконних медичних послуг*: ст. 134 «Незаконне проведення абортів або стерилізації»; ст. 138 «Незаконна лікувальна діяльність»; ст. 143 «Порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини»; ст. 151 «Незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги».

IV. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО СПРЯМОВАНІ НА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРИСЛИВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ:

1) *що стосуються організації та функціонування інфраструктури злочинного середовища*: ст. 255 «Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній»; ст. 255-1 «Встановлення або поширення злочинного впливу»; ст. 255-2 «Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці)»; ст. 255-3 «Звернення за застосуванням злочинного впливу»; ст. 256 «Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності»; ст. 257 «Бандитизм»;

2) *спрямовані на службово-корупційне забезпечення вчинення кримінальних правопорушень корисливої спрямованості*: ст. 211 «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону»; ст. 232 «Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках»; ст. 343 «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця»; ст. 354

«Підкуп працівника підприємства, установи чи організації»; ст. 362 «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї»; ст. 363 «Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється»; ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»; ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»; ст. 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»; ст. 365-3 «Бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей»; ст. 366 «Службове підроблення»; ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації»; ст. 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»; ст. 367 «Службова недбалість»; ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»; ст. 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»; ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»; ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»; ст. 369-2 «Зловживання впливом»; ст. 369-3 «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»; ст. 370 «Провокація підкупу»; ст. 376 «Втручання в діяльність судових органів»; ст. 387 «Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування»;

3) *спрямовані на легалізацію коштів та майна, здобутих злочинним шляхом*: ст. 209

«Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом»; ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»;

4) *спрямовані на документальне, інформаційне та технічне прикриття*: ст. 200 «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення»; ст. 205-1 «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців»; ст. 218-1 «Доведення банку до неплатоспроможності»; ст. 219 «Доведення до банкрутства»; ст. 220-1 «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності»; ст. 220-2 «Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи»; ст. 223-1 «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів»; ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»; ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю»; ст. 232-1 «Незаконне використання інсайдерської інформації»; ст. 232-2 «Приховування інформації про діяльність емітента»; ст. 232-3 «Незаконне використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів»; ст. 290 «Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу»; ст. 298-1 «Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду»; ст. 333 «Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що

підлягають державному експортному контролю»; ст. 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штамів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження»; ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штамів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штамів»; ст. 359 «Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації»; ст. 361 «Несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж»; ст. 361-1 «Створення з метою протиправного використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут»; ст. 361-2 «Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації»; ст. 363-1 «Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку»; ст. 376-1 «Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя»; ст. 384 «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу»; ст. 385 «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта, спеціаліста чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків»; ст. 388 «Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, заставленого майна або майна, яке описано чи підлягає конфіскації».

V. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ, значна кількість яких вчиняється через корисливу мотивацію безпосередніх виконавців, які або не завжди об'єктивно розуміють зміст своїх дій, або свідомо нехтують рівнем їх суспіль-

ної небезпечності задля забезпечення власного бажання отримати вигоду:

1) *у сфері охорони національної безпеки України*: ст. 111 «Державна зрада»; ст. 111-1 «Колабораційна діяльність»; ст. 111-2 «Посібництво державі-агресору»; ст. 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча»; ст. 113 «Диверсія»; ст. 114 «Шпигунство»; ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань»; ст. 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану»;

2) *у сфері охорони громадської безпеки*: ст. 258 «Терористичний акт»; ст. 258-1 «Втягнення у вчинення терористичного акту»; ст. 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму»; ст. 258-5 «Фінансування тероризму»; ст. 260 «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»; ст. 261 «Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення»;

3) *у сфері охорони державної таємниці*: ст. 328 «Розголошення державної таємниці»; ст. 330 «Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни»;

4) *проти встановленого порядку несення військової служби*: ст. 411 «Умисне знищення або пошкодження військового майна»; ст. 419 «Порушення правил несення прикордонної служби»; ст. 447 «Найманство».

Висновки. Багаторівнева система дозволяє встановити ядро корисливої злочинної діяльності (наприклад, незаконне заволодіння майном, грошовими коштами, гуманітарною допомогою) та виявити злочини, що забезпе-

чують реалізацію або приховування основного посягання (службові підроблення, відмивання (легалізація) доходів, незаконні фінансові операції). Також, що є надзвичайно важливим у контексті здійснення системної боротьби зі злочинністю, системний підхід до розуміння корисливих кримінальних правопорушень дозволяє простежити ланцюг злочинної діяльності від первинного посягання до легалізації отриманих вигод та подальшого фінансування інших видів протиправної діяльності.

Для методики розслідування це має принципове значення, оскільки дозволяє правильно визначити напрямки перевірки версій, планувати слідчі (розшукові) дії не фрагментарно, а комплексно, а також своєчасно виявляти співучасників та організаторів.

Слід підкреслити, що застосування широкого підходу до побудови системи криміналь-

них правопорушень корисливої спрямованості та включення до неї таких, що посягають не на власність, а на інші види охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, спрямоване на акцентування домінуючої ролі та криміналістичного значення корисливого мотиву у структурі криміналістичного (психолого-поведінкового) портрета (профіля) злочинця. Врахування даних обставин впливає на визначення напрямів здійснення розслідування (від грошей до злочинця; від злочинця до грошей), тактичних особливостей проведення слідчих дій. Наприклад, коли особа вчиняє злочинні дії, що підпадають під кваліфікацію за ст. 111 КК України «Державна зрада», проте керується не певними ідеологічними, а саме корисливими мотивами, слідчий повинен обирати тактику спілкування з такою особою саме як із корисливим злочинцем.

Анотація

Статтю присвячено криміналістичному аналізу особливостей побудови системи корисливих кримінальних правопорушень, що вчиняються в умовах воєнного або надзвичайного стану. Обґрунтовано, що за таких умов корислива злочинна діяльність набуває вираженого системного та багаторівневого характеру і рідко обмежується вчиненням одного ізольованого кримінального правопорушення. Показано, що базові посягання, спрямовані на незаконне заволодіння майном, грошовими коштами, гуманітарною допомогою чи іншими ресурсами, зазвичай поєднуються з інструментальними, службово-корупційними, організаційними та забезпечувальними кримінальними правопорушеннями, а також із діяннями, спрямованими на створення та функціонування злочинного бізнесу і легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом. Акцентовано увагу на відмінностях криміналістичного підходу від кримінально-правового, зокрема на дослідженні злочинної діяльності як цілісного процесу з власною логікою, структурою та механізмом реалізації корисливого мотиву. Обґрунтовано домінуючу роль корисливого мотиву як системоутворювального чинника, що зумовлює спрямованість злочинної поведінки та впливає на вибір способів учинення і приховування кримінальних правопорушень у кризових умовах. Запропоновано багаторівневу систему корисливих кримінальних правопорушень, яка охоплює базові, інструментальні, бізнес-орієнтовані, забезпечувальні та воєнні злочини, значна частина яких вчиняється з метою отримання матеріальної вигоди. Доведено, що використання такої системи має принципове значення для розробки методики розслідування, оскільки дозволяє комплексно планувати слідчі (розшукові) дії, своєчасно виявляти співучасників і організаторів, простежувати ланцюг злочинної діяльності від первинного посягання до легалізації доходів та підвищувати ефективність протидії корисливій злочинності в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Ключові слова: корисливі кримінальні правопорушення, воєнний стан, надзвичайний стан, криміналістична методика, крадіжка, шахрайство, мародерство.

Zhoda Yu.A. System of self-serving criminal offenses under martial law or a state of emergency: a forensic approach

Summary

The article is devoted to a forensic analysis of the peculiarities of constructing a system of self-serving criminal offenses committed under conditions of martial law or a state of emergency. It is substantiated that under such conditions self-serving criminal activity acquires a pronounced systemic and multi-level character and rarely remains limited to the commission of a single isolated criminal offense. It is shown that basic encroachments aimed at the unlawful acquisition of property, funds, humanitarian aid, or other resources are usually combined with instrumental, official-corruption, organizational, and supportive criminal offenses, as well as with acts aimed at the creation and functioning of criminal business schemes and the legalization of proceeds obtained through criminal means. Attention is focused on the differences between the forensic approach and the criminal-law approach, in particular on the study of criminal activity as an integral process with its own logic, structure, and mechanism for realizing a self-serving motive. The dominant role of the self-serving motive as a system-forming factor is substantiated, as it determines the direction of criminal behavior and influences the choice of methods for committing and concealing criminal offenses in crisis conditions. A multi-level system of self-serving criminal offenses is proposed, encompassing basic, instrumental, business-oriented, supportive, and wartime crimes, a significant part of which are committed with the aim of obtaining material gain. It is proven that the use of such a system is of fundamental importance for the development of investigation methodologies, as it enables comprehensive planning of investigative (search) actions, timely identification of accomplices and organizers, tracing the chain of criminal activity from the initial encroachment to the legalization of proceeds, and increasing the effectiveness of counteracting self-serving crime under conditions of martial law and a state of emergency.

Key words: self-serving criminal offenses, martial law, state of emergency, forensic methodology, theft, fraud, looting.

Список використаних джерел:

1. Денисюк С.Ф. Злочинна діяльність: поняття, структура та характеристика її елементів. *Право і безпека*. 2011. № 1 (38). С.135-140.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>